

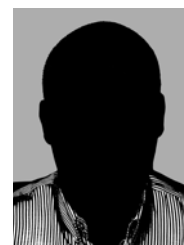
על "עוון האמורי"

השוואה בין האסטרטגיה של ישראל
לזו של חמאס בעזה

ירי רקטות מעזה במבצע "עמוד ענן" ◀ האסטרטגיה שבחר חמאס כדי להגיע ליעד־העל היומרני שלו - חיסולה של ישראל - היא של התנגדות: קיום פעילות - בעיקר טרוריסטית - נגד ישראל

חמאס נוקט אסטרטגיה שיש בה סתירה פנימית מובנית: ברגע שהיא מוצלחת מדי, היא מחייבת את ישראל להפעיל כוח רב יותר ולהביסו - כפי שקרה במבצע "עמוד ענן". במילים אחרות: בכל פעם שחמאס מצליח - הוא נכשל

אל"ם (מיל') גור ליש
לשעבר ראש מחלקת תכנון המערכה
בחיל האוויר

לפעול נגדה (או בשיתוף איתה, אם אין מדובר ביריב) באופן אפקטיבי. לעיתים אנחנו נדרשים לבחון את האסטרטגיה של שני צדדים כדי לבחור בצד שלו ישנה האסטרטגיה הטובה יותר בעינינו (למשל כשצריך לבחור יצרן של מוצר לצורך כלשהו). אבל במישור המדיני-ביטחוני אנחנו מפעילים שיקולים אחרים לגמרי. במיוחד בולט הדבר כשאנחנו בוחנים את חלופות הפעולה שלנו אל מול יריב מוגדר. במקרה כזה אנחנו מנסים להבין את האסטרטגיה שלו וכמעט שאין חשיבות לאופן שבו אנחנו מעריכים אותה.

בהמשך אנסה למפות שני סוגים של אסטרטגיה - רציונלית ואי-רציונלית. שתי שיטות החשיבה האלה שונות כל כך, עד כי כמעט אין שום טעם להשוות ביניהן כדי לקבוע איזו מהן עדיפה. העובדה שיש קושי להעריך אסטרטגיות שהבסיס שלהן שונה אינה צריכה להפריע בשעה שאנחנו בוחנים את אסטרטגיית היריב, שכן איננו צריכים לענות על השאלה איזו אסטרטגיה עדיפה; אנחנו רק צריכים להבין את האסטרטגיה של הצד האחר ולהתאים אליה את האסטרטגיה שלנו.

אסטרטגיות רציונליות ושאינן רציונליות

בעולם המערבי מקובלת החשיבה הרציונלית שלפיה ניתן להסביר התרחשויות באופן לוגי. הקשר בין פעולה לתוצאה הוא הבסיס לניסיון המערבי לתאר ולהבין את המציאות. בין אם ההשקפה היא אמפירית (שמתייחסת לתופעות שניתן להבחין בהן) או שמתבססת על היקשים לוגיים, הקו המנחה את החשיבה הרציונלית הוא הקשר העקבי בין פעולה לתוצאה. על פי התפיסה הרציונלית אי-אפשר להסתמך על מיסטיקה ועל אמונה כדי להסביר תופעות ואירועים. תוכניות פעולה רציונליות צריכות לקשר את

אסטרטגיה רבתי יכולה להיות מפורטת או כללית. בסוגיות מסוימות היא חופפת כמעט לחלוטין את האסטרטגיה הצבאית, ובתחומים אחרים הן שונות זו מזו כמעט לחלוטין. המאמר הזה אינו נכנס לאבחנות בין רמות האסטרטגיה השונות, ולשם הפשטות אשתמש בהמשך רק במונח "אסטרטגיה". לפיכך האסטרטגיה בהקשר של המאמר הזה היא האופן שבו מקושרים האמצעים והשיטות ליעדים בתחום המדיני (מדיניות חוץ ופנים) ובתחום הביטחוני (ובכלל זה התחום הצבאי).

לשם מה מנתחים את האסטרטגיה של הצד האחר?

קביעת אסטרטגיה כמו גם ניתוח אסטרטגיות חלופיות הם דרך יעילה לקבוע וליישם מדיניות לשם השגת יעדים. תהליך העבודה לקביעת האסטרטגיה כולל ניתוח של האפשרויות השונות להשגת היעדים השונים כדי לקבוע אסטרטגיה מועדפת. כלומר, העבודה העיקרית היא יצירת חלופות, בחינתן ובחירה בחלופה המועדפת. לעומת זאת, כשמתחילים את האסטרטגיה של הצד האחר, התהליך הוא שונה, ומטרתו היא אחרת. המטרה אינה להעריך את יעילות האסטרטגיה של הצד האחר אלא להבין את דרך החשיבה והפעולה שלו כדי שניתן יהיה

תוכניות פעולה רציונליות צריכות לקשר את התוצאה המקווה לפעולות שיש לעשות כדי להשיג אותה

מבוא¹

מטרת המאמר היא לבחון את אסטרטגיית ההתנגדות של חמאס בהשוואה לאסטרטגיה הישראלית נגדו. לשם כך אנסה להגדיר מהי אסטרטגיה רציונלית ומהי אסטרטגיה אי-רציונלית ובעזרת ההגדרות האלה לבחון את האסטרטגיות של שני הצדדים. ההשוואה בין האסטרטגיות מסבירה מדוע ייתכן מצב יציב של עימות מוגבל מתמשך בעזה. עוד עולה מהניתוח שהאסטרטגיה של חמאס אינה איום קיומי על ישראל משום שיש בה מגבלה מובנית ולפיה "הצלחה" מוגזמת שלה מביאה לכישלונה (אפקט "עוון האמורי").

מהו תפקידה של האסטרטגיה רבתי

אסטרטגיה רבתי היא תוכנית העל להתמודדות עם בעיה מסוימת או עם מצב מסוים. בהקשר המדיני-ביטחוני מגדירה האסטרטגיה רבתי את קווי היסוד של התכנון המדיני-ביטחוני, וממנה יכולה להיגזר האסטרטגיה הצבאית והאסטרטגיה המדינית שמשרתות אותה. קיים קושי למתוח את קו הגבול בין האסטרטגיה רבתי לרמות האסטרטגיה שמתחתיה עד לרמה הצבאית הטקטית.

התוצאה המקווה לפעולות שיש לעשות כדי להשיג אותה. אם יש קשר הגיוני בין הפעולות המתוכננות לתוצאה שהן מנסות להשיג ניתן להעריך שהתוכנית היא רציונלית.

על ההבחנה בין ודאות לרציונליות

תוכנית יכולה להיות רציונלית גם אם התוצאה שלה אינה ודאית. למשל, ניסיון להפוך למיליונר באמצעות הימור קבוע בלוטו הוא תוכנית פעולה רציונלית, שכן יש קשר בין רכישת כרטיס ההגרלה לבין זכייה בפרס הראשון, אולם סיכויי הצלחה של התוכנית הזאת הם נמוכים מאוד. להבדיל, ניסיון לזכות בפרס ללא קניית כרטיס הגרלה אלא באמצעות תפילה והסתמכות על כוח עליון ייחשב לא־רציונלי, שכן אין קשר לוגי בין תפילה לבין הסיכוי לזכות בפרס.

למי שמתקשים לראות בהשקעה בלוטו פעולה רציונלית יש לומר שהשקעה בבורסה גם היא אינה שיטה ודאית לזכייה בעושר, אבל הבורסות הן בוודאי מוסדות רציונליים על פי ההשקפה המערבית. ניתן רק לקוות שסיכויי הזכייה בבורסה גבוהים יותר מאלה שמעניקים כדורי הלוטו.

גם תוכניות הנדסיות כוללות רכיבים של אי־ודאות. למשל, תקנות הבנייה שקובעות את עמידות הבתים למקרה של רעידת אדמה מתייחסות לעוצמה מסוימת של רעידת אדמה שנקבעה על פי בחינה סטטיסטית. אולם ברור שיתכנו גם רעידות חזקות יותר שבהן הבניינים לא יוכלו לעמוד אם הם נבנו על פי התקנים הקיימים.

ככל שסיכוייה של תוכנית הצלחה גדולים יותר, היא תיחשב לטובה יותר בעיני המתבונן הרציונלי. לכן משקיעים בבורסות נראים בעיניים מערביות אחראים יותר ממובטלים שמקפידים למלא בכל שבוע טופס הגרלה.

לצד התפיסה הרציונלית ישנה גישה מקובלת למדי שאינה רציונלית. על פי הגישה האי־רציונלית ניתן לצפות להתרחשותם של אירועים גם בלי להבין את המנגנון שיגרום להם להתרחש. האדם הדתי מתפלל לאלוהיו ומקווה שתפילתו תיענה. אפילו המאמין האדוק ביותר אינו מכיר מנגנון ישיר שמחבר תפילה להתגשמותה (אחרת אמונתו של כל אדם דתי צפויה להתערער במקרה שתפילותיו אינן נענות).

אבל לא רק אמונה דתית מאפשרת חשיבה שאינה רציונלית. תרבויות שונות בזמנים

שונים הסבירו (ובחלקן עדיין מסבירות) את המתרחש בעולם על פי תפיסות שאינן רציונליות. על פי התפיסות האלה ישנם גורמים לא ידועים (מיסטיים) שעומדים מאחורי הסדר העולמי, והעובדה שהאדם אינו מבין את הגורמים האלה אינה סיבה להניח שהם אינם קיימים. העובדה שימאיי אינו מבין את הקשר שבין שריקה על הסיפון להיווצרות סופה בים אינה מספיקה כדי לשלול את האפשרות כי מי ששורק על הסיפון עלול לחולל סערה.

חשוב להכיר בכך שאנשים יכולים להיות רציונליים בתחום אחד ואי־רציונליים בתחומים אחרים. ישנם אנשי מדע, מהנדסים וכלכלנים שמאמינים אמונה שלמה באלוהים ובהשפעתו על העולם. ישנם גם ימאים מנוסים, שמפעילים את מיטב הטכנולוגיה הימית, שלעולם לא יעזו לשרוק על הסיפון.

ככל שאדם רציונלי יותר, הוא ינסה לבנות תוכניות רציונליות יותר שבהן ניתן להבין את הקשר שבין הפעולות המתוכננות לבין השגת היעדים. ככל שהאדם נוטה פחות לקחת סיכונים, כך התוכנית שלו תתבסס על פחות גורמי אי־ודאות, ואם הוא נתקל בגורמים כאלה, הוא ינסה למצוא להם חלופות שיקטינו אותם ככל האפשר (ניהול סיכונים). אולם ייתכנו גם תוכניות רציונליות שיש בהן קשר ברור בין הפעולות הננקטות ליעדים, אך סיכויי הצלחה שלהן נמוכים. אוהבי סיכון ייטו יותר לאמץ תוכניות כאלה, ולא ניתן לשלול את תוקפן, שהרי נאמר כי "רק המעז מנצח".

תוכניות רציונליות הן בסיס לאסטרטגיות רציונליות

הדרך לבחון אסטרטגיה רציונלית אינה רק

האסטרטגיה של ההתנגדות היא אי־רציונלית שכן לא ניתן להצביע על המנגנון שעל פיו היא תביא להשגת יעד־העל של חמאס

על פי הסיכוי להתממשותה (שכן קיימת אי־ודאות) אלא גם בהשוואה לחלופות שעמדו מולה כשנבחרה.

בהחלט ייתכן שהאסטרטגיה של התנועה הציונית בשנים שקדמו להקמת המדינה לא הייתה בעלת סיכויי הצלחה גבוהים, ולמרות זאת היא הצליחה להשיג כמעט את כל יעדיה.

מנגד קיימות תוכניות שלחלוטין אינן רציונליות. תוכניות כאלה יכולות להיות אבני הבניין לאסטרטגיות אי־רציונליות.

כאמור, אסטרטגיות אי־רציונליות אינן אסטרטגיות רציונליות שסיכויי הצלחה שלהן נמוכים, אלא הן אסטרטגיות שבהן אין קשר לוגי בין הפעולות שמתוכננות לבין השגת היעד הסופי.

בהמשך אטען שהאסטרטגיה של חמאס בעזה אינה רציונלית, אולם כדי שלא ייווצר רושם המוטעה שאסטרטגיות אי־רציונליות ייחודיות לעולם המוסלמי, אזכיר שגם העם היהודי לא נקט תמיד אסטרטגיות רציונליות. במשך מאות שנים הייתה האסטרטגיה שלו לחזור למולדתו מבוססת על התפילה "בשנה הבאה בירושלים". כל כך חזקה הייתה האסטרטגיה הזאת (שמסתמכת על ביאת המשיח), עד כי גם כיום חיים בישראל יהודים שמתנגדים לאסטרטגיה הציונית (שהקימה את המדינה היהודית) בטענה שעל היהודים להמשיך לחכות ל"משיח בן דוד" שיגאל את הארץ ויביא אליה את כל יהודי התפוצות. באסטרטגיה הזאת לא ניתן לשרטט קו לוגי בין הפעולה לתוצאה המקווה. ולמרות הכול, יימצאו מי שיטענו שזאת אסטרטגיה אפקטיבית, ולראיה: כותב שורות אלה יושב בירושלים הבנויה לאחר אלפיים שנות תפילה.

האסטרטגיה של חמאס

תנועת חמאס קבעה לעצמה יעד־על: לשים קץ לקיומה של ישראל. חמאס אינו מכיר במדינה היהודית ומעוניין להקים ישות פלסטינית בכל שטחי ארץ ישראל המנדטורית. היעד הזה הוא שאפתני ביותר אם מביאים בחשבון את יחסי הכוחות בין ישראל לחמאס (גם אם כוללים בתוכו את יתר ארגוני הטרור בעזה).

האסטרטגיה שבחר חמאס כדי להגיע ליעד־העל היומרי שלו היא של התנגדות. עיקר האסטרטגיה הוא קיום פעילות (בדרך כלל

אבו מאזן נואם באו"ם ב־29.11.2012 ◀ ישנם גורמים פלסטיניים שמעת לעת בוחנים באופן רציונלי את אסטרטגיית ההתנגדות, ולרוב הם מגיעים למסקנה שהיא פוגעת בהשגת היעדים של העם הפלסטיני

בעיניים ישראליות, אלא מהו הפועל היוצא מהאסטרטגיה הזאת, ומה צריכה להיות אסטרטגיית־הנגד של ישראל.

באסטרטגיה של חמאס יש שני מרכיבים א־רציונליים:

המרכיב הראשון הוא ההנחה שלישראל אין יכולת להתמודד לאורך זמן עם אתגרי ההתנגדות. ההנחה הזאת נובעת מהאמונה ש"הישות הציונית" היא חלשה ומפונקת. האמונה הזאת נובעת מתפיסה כמעט גזענית שלפיה היהודי הוא אדם חלש, והעולם המערבי (שאליו משתייכת החברה הישראלית) הוא חסר אידיאולוגיה ומנוון מהבחינה המוסרית. התפיסה הזאת שורדת בחמאס אף שבחינה של ההיסטוריה היהודית בכלל ושל הציונות במאה השנים האחרונות בפרט מעידה דווקא על ההפך הגמור: היהודים מאז ומעולם עמדו במצבים קשים ביותר לאורך זמן - ושרדו!

המרכיב השני הוא התפיסה שלהתנגדות כשלעצמה יש ערך, ושהיא ביטוי לעוצמתו

מתאימה למצבו ולאמונותיו. השאלה שצריכה לעניין את הצד הישראלי אינה עד כמה נראית האסטרטגיה הזאת יעילה

כל האסטרטגיות האסימטריות מתבססות על שני עקרונות יסודיים: אסור להתמודד חזיתית עם היריב החזק; יש להסיט את המערכה לתחום שבו מתבטלים רבים מיתרונותיו של היריב החזק

של טרור) נגד מדינת ישראל. כדי לממש את האסטרטגיה הזאת משקיע חמאס מאמצים רבים לבניית יכולות מבצעיות שיאפשרו לו לפעול מרצועת עזה נגד נכסים ישראליים (צבאיים ואזרחיים כאחד).

זה המקום לציין שיש הבדל מהותי בין ההתנגדות של חמאס לבין אסטרטגיית הטרור של אש"ף עד הסכמי אוסלו. האסטרטגיה של אש"ף השתמשה בטרור כדי להעלות את הסוגיה הפלסטינית על סדר היום העולמי. היעד של הטרור האש"פי לא היה הכרעת ישראל.

הטענה המועלית במאמר הזה היא שהאסטרטגיה של ההתנגדות היא א־רציונלית שכן לא ניתן להצביע על המנגנון שעל פיו היא תביא להשגת יעד־העל של חמאס. אין באמירה הזאת שיפוט בנוגע לתקפות האסטרטגיה או בנוגע למידת התאמתה לחמאס. מאחר שחמאס (כמו גורמים אסלאמיים אחרים באזור) דבק באסטרטגיה הזאת, צריך להניח שהיא

של המתנגד. המאמין רואה בעצם פעולתו המתריסה נגד הכוחות שעומדים מולו משום ניצחון, וזאת כמעט בלי קשר להישגים המיידיים שמשגיחה ההתנגדות.

מי שדוגלים באסטרטגיה של ההתנגדות לא נדרשים לתאר את מהלך העניינים הרציונלי בדרך להשגת יעד־העל שלה, ולכן הם גם לא נוהגים לבחון מדי פעם עד כמה קידמה אותם האסטרטגיה הזאת. הבחינה היחידה שהם עושים היא עד כמה עלה בידיהם לקיים את האסטרטגיה שלהם - קרי להתנגד.

ישנם גורמים פלסטיניים שמעת לעת בוחנים באופן רציונלי את אסטרטגיית ההתנגדות, ולרוב הם מגיעים למסקנה שהיא פוגעת בהשגת היעדים של העם הפלסטיני. הניגוד הזה שבין ההערכות הפלסטיניות השונות בנוגע ליעילות האסטרטגיה של ההתנגדות נובע מהגישות השונות לבחינת אסטרטגיה איר־רציונלית. ניתן לבחון אותה באופן רציונלי, וניתן לבחון אותה באופן איר־רציונלי, ומובן שכל אחת מדרכי הבחינה האלה תניב מסקנות שונות.

ההתנגדות היא אסטרטגיה אסימטרית. באסטרטגיה הזאת מנסה הצד החלש להילחם באמצעות כלים שאותם לא מפעיל יריבו החזק ממנו. האסימטריה יכולה להיות ברמה הטקטית הבסיסית ביותר, למשל מערך נגד מטוסים נבנה כדי לתת מענה לעוצמה אווירית עדיפה. המענה יכול להיות ברמה גבוהה יותר, למשל התמודדות של גרילה נגד כוחות צבא סדירים. לבסוף, ההתמודדות האסימטרית יכולה להיות ברמה הגבוהה ביותר - למשל התמודדות של ישות לא מדינתית חסרת טריטוריה עם מדינה. כל האסטרטגיות האסימטריות מתבססות על שני עקרונות יסודי: אסור להתמודד חזיתית עם היריב החזק; יש להסיט את המערכה לתחום שבו מתבטלים רבים מיתרונותיו של היריב החזק.

כששני כוחות מתמודדים בכלים מבצעיים דומים, סביר להניח שינצח הצד החזק יותר, הגדול יותר והמאומן יותר. אם צד מעריך שאין לו סיכוי בהתמודדות האסימטרית, שכן הוא נחות מבחינת הפרמטרים שהוזכרו, הוא עשוי לנסות לשנות את אופי ההתמודדות. צד שיצליח להסיט את המערכה למגרש שבו מצבו הטקטי משתפר, ישפר את סיכוייו לנצח.

מלחמות אסימטריות התקיימו לאורך ההיסטוריה ואינן מאפיין מיוחד של התקופה

האחרונה. אולם בעשרות השנים האחרונות (במיוחד מאז תום מלחמת העולם השנייה) מתפתחת האסטרטגיה האסימטרית של ההתנגדות. לאסטרטגיה הזאת יש כמה מאפיינים מיוחדים:

1. המתנגד משתמש בכלים של טרור. הכלים המבצעיים של הטרור השתנו במהלך השנים. הטרור הסתמך על מפגעים בנשק קל ובהמשך עבר למטענים ולמתאבדים. הנשק הרקטי הלך ותפס תאוצה בשנים האחרונות, אולם השימוש בו למטרות טרור החל כבר במלחמת העולם השנייה. הרעיון המרכזי שאותו משרתים כל הכלים המבצעיים האלה הוא יצירת פחד ואימה בקרב האזרחים. כלי הטרור אינם יעילים מהבחינה הצבאית ואינם מסכנים פעילות צבאית באופן משמעותי.

2. המתנגד מזינה את ההגנה על אזרחיו ומשאיר את התפקיד לשמור על שלום אזרחיו בידי הצד האחר. פעילי ההתנגדות אינם מנסים למנוע מיריביה להשתלט על שטחה ועל אזרחיה. המגן העיקרי של האוכלוסייה הוא הרסנים שמטיל על עצמו הצד החזק. הרסנים האלה נובעים מערכי הצד האחר או מחששו מפני תגובה בין־לאומית. אולם ברור שההגנה של המתנגד (הצד החלש) אינה מושגת באמצעים הקלסיים של הגנה ושל אבטחה (מניעת הכיבוש).

3. המתנגד הופך את אזרחיו למגן על כוחות הטרור שלו. אמצעי האש של המתנגד מרוכזים ביודעין ובמתכוון באזורים מאוכלסים כדי להקשות על תקיפתם. אם הצד האחר תוקף בכל זאת, מנצל המתנגד לצורכי תעמולה את

**נוצר מצב יציב שבו
האסטרטגיות של ישראל
ושל חמאס יכולות
להתקיים בו זמנית לאורך
זמן, ולשני הצדדים אין
מוטיווציה להגיע לפתרון
של שלום**

האזרחים שנפגעים באופן אגבי. נוצר אפוא היפוך תפקידים מעניין שבו הצד הסימטרי מנסה להגן על אזרחי הצד האחר, ואילו הצד האחר, המתנגד, מנצל את הפגיעה באזרחיו לטובתו (מהבחינה האסטרטגית). את ההגנה שלה זוכים אזרחי הצד האחר אני מכנה "הגנה הומניטרית" או "הגנת גולדסטון".

הרעיון של "הגנה הומניטרית" הוא חדש. כך, למשל, היישוב היהודי במלחמת העצמאות הגן על יישוביו מפני צבאות ערב שפלטו לארץ ישראל. יישוב שההגנה שלו קרסה (למשל יישובי גוש עציון, עטרות ונווה־יעקב) פונה ונהרס על ידי הכוח הערבי שכבש אותו. להבדיל, כפרים ושכונות שכבש צה"ל במבצע "עופרת יצוקה" לא פונו מיושביהם, וצה"ל נמנע מלפגוע בהם.

אסטרטגיית ההתנגדות של חמאס בעזה היא אפוא אסטרטגיה איר־רציונלית אסימטרית שלפיה הוא מנסה לפגוע באמצעות טרור בצד הישראלי ובמקביל מסתמך על כך שהצד הישראלי ירסן את עצמו ויימנע מלפגוע באזרחי עזה. אם אזרחים נפגעים בכל זאת באופן אגבי, מנצל חמאס את הפגיעות האלה כדי להפיץ יתרונות אסטרטגיים.

האסטרטגיה של ישראל נגד חמאס

יעד־העל של ישראל הוא להתפתח ולהתבסס ולהיות בית אטרקטיבי לעם היהודי. הדגש עם קום המדינה היה על הבטחת הקיום, ואילו כיום הוא מושם על פיתוח חברתי־כלכלי.

ישראל מתקשה למצוא אסטרטגיה קוהרנטית אחת להתמודדות הן עם האתגר של ההתנגדות מעזה והן עם המשך התהליך המדיני לגיבוש הסדר עם הרשות הפלסטינית. הפיצול בקרב הפלסטינים מחייב למעשה פיצול באסטרטגיה הישראלית להתמודדות איתם. יש הטוענים שישראל מנצלת את הפיצול הזה באופן ציני כדי שלא תידרש להתקדם בתהליך המדיני. במאמר הזה אינני נכנס לדיון הזה ומתמקד באסטרטגיה מול חמאס שבנוגע אליה יש הסכמה רחבה למדי הן בישראל והן במישור הבין־לאומי.

יעד־העל של ישראל בנוגע לחמאס הוא שמירה על תקופות רגיעה ממושכות ככל האפשר ברמת אלימות נמוכה ככל שניתן כדי לנצל את הרגיעה לפיתוח כלכלי־חברתי.

כוחות מילואים של צה"ל מתכנסים לפעולה יבשתית במבצע "עמוד ענן" ◀ ישראל מתקשה למצוא אסטרטגיה קוהרנטית אחת להתמודדות הן עם האתגר של ההתנגדות מעזה והן עם המשך התהליך המדיני לגיבוש הסדר עם הרשות הפלסטינית (צילום: דובר צה"ל)

המסקרנת ביותר: כמה זמן יחלוף עד שנחזור לשגרה של "טפטוף" טילים ושל הידרדרות הדרגתית. יש לציין ששגרה של טרור "על אש קטנה" הייתה קיימת במשך שנים ארוכות (למעשה רוב שנות קיומה של מדינת ישראל), והיא אחד המאפיינים של העימות המוגבל המתמשך.²

ישראל נוקטת אפוא מול חמאס אסטרטגיה של שמירה על שגרת ביטחון שוטף. היא פועלת כדי לשמר רמה נמוכה ככל האפשר של טרור ותמיד ערוכה למבצע רחב למקרה של עלייה באלימות חמאס - מה שמצביע על שחיקה בהרתעה. זוהי אסטרטגיה רציונלית שכן ניתן לראות את הקשר ההגיוני בין

**יעדהעל של ישראל
הוא להתפתח ולהתבסס
ולהיות בית אטרקטיבי
לעם היהודי. הדגש עם
קום המדינה היה על
הבטחת הקיום, ואילו
כיום הוא מושם על פיתוח
חברתי-כלכלי**

האסטרטגיה הישראלית מסתמכת על ההרתעה. בעקבות "עופרת יצוקה" (דצמבר 2008-ינואר 2009) זכתה ישראל לכשנתיים של שקט, ולאחר מכן חל בו כרסום הדרגתי שבא לידי ביטוי ב"טפטוף" הולך וגובר של טילים ובייזום תקריות נגד כוחות צה"ל על גדר הגבול. לאחר שטפטוף הטילים הלך וגבר, והתקריות בסמוך לגדר הגבול הלכו והחריפו, הגיעה ישראל למסקנה שאין היא יכולה לספוג את הרמה המוגברת של האלימות ויצאה למבצע "עמוד ענן" כדי לבסס מחדש את ההרתעה. המאמר הזה אינו בוחן את מידת ההרתעה שהושגה במבצע שכן הוא אינו יכול לענות על השאלה

רציונליות שבהן בוחן חמאס את עצמו. לכן אף שבעיניים מערביות נראית האסטרטגיה של ההתנגדות חסרת טעם, וניתן היה לצפות שתיזנח, הרי היא מתאימה לחמאס שכן בעיניו יש ערך בעצם ההתנגדות שלו.

כאמור, אין צורך לשאול איזו אסטרטגיה טובה יותר, אלא יש לבחון איך מתמודד כל צד עם האסטרטגיה של הצד האחר. מהבחינה הרציונלית, האסטרטגיה של חמאס אינה מבטיחה לו את השגת יעדי, ולכן ישראל אינה חייבת לפעול נגדו במלוא כוחה.

העובדה כי ייתכן מצב שבו שני הצדדים מרוצים מהאסטרטגיה שלהם היא שמאפשרת את התמשכותו של העימות. זהו עימות שאת מחירו משלמים שני הצדדים משום שהם לא מתקרבים למצב של שקט או של הכרעה.

סיכום

האסטרטגיה של ישראל היא להמשיך לפתח את המדינה ולחזק אותה, ובדרך אל היעד הזה היא מוכנה לספוג רמה "סבירה" של טרור שאינו פוגע בחתירתה ליעדים שהציבה לעצמה (אם כי, כמובן, היא הייתה מעדיפה שקט מוחלט בגבולות).

האסטרטגיה של חמאס, שהיא אסימטרית ואי-רציונלית, מאפשרת לו להפגין התנגדות, אבל לא מקרבת אותו להשגת יעדיו מול ישראל. יתר על כן, האסטרטגיה שלו היא בעייתית שכן אם היא מצליחה יתר על המידה - היא נכשלת (אפקט "עוון האמורי").

אף שבעיניים רציונליות האסטרטגיה של חמאס נראית בעייתית, שכן לא נראה שהיא תביא אותו להשגת יעדיו, הרי ההסתכלות האי-רציונלית של חמאס גורמת לו להתעלם מהחיסרון הזה.

נוצר אפוא מצב יציב שבו שתי האסטרטגיות היריבות יכולות להתקיים בו זמנית לאורך זמן, ולשני הצדדים אין מוטיווציה להגיע לפתרון של שלום.

הערות

1. המאמר פורסם לראשונה ב-Infinity Journal, ראו: www.mat.co.il/iZI
2. גור ליש, "אנטומיה של עימות מוגבל מתמשך", מערכות 419, יוני 2008, עמ' 16-19, <http://maarachot.idf.il/PDF/FILES/4/112304.pdf>

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֹר כְּשִׁדִּים לְתֶת לָךְ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ. וַיֹּאמֶר אֶ-דְּנִי ה' בְּמֵה אֲדַע כִּי אֵירֶשְׁנָהּ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי קָחָה לִּי עֵגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֹז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל מְשֻׁלֶּשׁ וְתֹר וְגֹזֶל. וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה וַיִּבְתֵּר אֹתָם בַּתְּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ בְּתֹרוֹ לְקִרְאֵת רַעְהוּ וְאֵת הַצֶּפֶר לֹא בָתֵּר. וַיִּרְדַּ הָעֵיט עַל הַפְּגָרִים וַיִּשָּׁב אֹתָם אֲבָרָם. וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבוֹא וַתִּרְדְּמָה נְפֹלָה עַל אֲבָרָם וְהָיָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נְפֹלֶת עָלָיו. וַיֹּאמֶר לְאֲבָרָם יִדְעַ תִּדְעַ כִּי גַר יְהִיֶּה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אֲרַבְעַ מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגֹּי אֲשֶׁר יַעֲבְדוּ דָן אֲנִכִּי וְאַחֲרָי כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גְּדוֹל. וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשִׂיבָה טוֹבָה. וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלַם עוֹן הָאָמְרִי עַד הֵנָּה. וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעֹלְטָה הָיָה וְהָיָה תִנּוֹר עֶשֶׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה. בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה' אֶת אֲבָרָם בְּרִית לְאֹמֶר לְזָרְעֶךָ נִתְּתִי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְהַר מִצְרַיִם עַד הַנְּהַר הַגְּדֹל נְהַר פְּרָת. אֶת הַקִּינִי וְאֶת הַקְּנִיזִי וְאֶת הַקְּדֻמְנִי. וְאֶת הַחֲתִי וְאֶת הַפְּרָזִי וְאֶת הַרְפָּאִים. וְאֶת הָאָמְרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגְּרָשִׁי וְאֶת הַיְבוֹסִי.

"ברית בין הבתרים" (בראשית ט"ו)

מספקת שניתן יהיה להענישו ולנשלו. בלי להיכנס לבעייתיות המוסרית ולמשמעות של "חופש הבחירה" בהבטחה כזאת, הרי שהעיקרון שעולה מהפסוק הזה מייצג היטב את המציאות של עזה כיום: עונו של הצד האחר יגרום בהכרח למפלתו.

חמאס פועל על פי אסטרטגיית ההתנגדות. כל עוד רמת הטרור נמוכה, וישראל יכולה לספוג אותה, תגובתה מתונה. כך יכול חמאס להתמיד בהתנגדותו (שלא מקרבת אותו כהוא זה לקראת השגת יעדיו), וישראל יכולה להמשיך בקידום מטרת-העל שלה. אולם ברגע שפעולות חמאס הופכות ל"מוצלחות" מדי - שגרת היום-יום בעוטף עזה הופכת לבלתי נסבלת - נאלצת ישראל להנחית מכה קשה על חמאס שכן "שלם עוון האמורי". כך קרה ב"עופרת יצוקה" וכך קרה גם באחרונה במבצע "עמוד ענן".

ההתמודדות הישירה בין ישראל לחמאס חושפת את האסימטריה בין שני הצדדים. במשך שמונת ימי "עמוד ענן" פגע צה"ל במאות מתקני חמאס והשמיד רבים מאמצעיו, וכן נפגעו תשתיות רבות בעזה.

ניתן אפוא להבחין בבעיה מובנית באסטרטגיה של ההתנגדות: היא יכולה להצליח כל עוד היא לא מוצלחת מדי, ואם היא מצליחה מדי - היא נכשלת. אולם ההערכה הזאת של האסטרטגיה היא בעיניים רציונליות שמנסות למצוא את הקשר בין הטרור של ההתנגדות לבין השגת יעדי-העל של חמאס. אלה לא העיניים האי-

הפעלת הכוח לבין השגת יעדי-העל של ישראל.

המסקנה המפתיעה שעולה מהדברים האלה היא שהאסטרטגיות של שני הצדדים אינן נוגדות בדיוק זו את זו. חמאס מעוניין בהתנגדות, וישראל מאפשרת לו זאת שכן היא משלימה עם רמה מסוימת של טרור. זאת הסיבה שמצב של עימות מוגבל מתמשך יכול להתקיים במשך שנים ארוכות בין ישראל לעזה. מאחר שחמאס אינו יכול לשים קץ לקיומה של ישראל הוא מסתפק בהתנגדות, ולרוב הוא משמר רמת פעילות שאותה יכולה ישראל לספוג. ישראל מנסה למתוח ככל האפשר את תקופת השגרה שבה היא נהנית משקט או סופגת רמת טרור נמוכה בלבד.

יעדי-העל של ישראל הוא להתקיים ולהתפתח. שקט בגבול עדיף כמובן על פני מצב של טרור מתמשך, אבל אם הטרור הוא ברמה נסבלת, מעדיפה ישראל שלא לשבור את הכלים ולא לצאת למלחמה כוללת נגד חמאס.

מדוע הצד האסימטרי אינו יכול לנצח? על "עוון האמורי"

ב"ברית בין הבתרים" (בראשית ט"ו 13-16) מבטיח הקב"ה לאברהם שצאצאיו יירשו את הארץ, אבל לא כרגע אלא רק הדור הרביעי "כי לא-שָׁלַם עוֹן הָאָמְרִי עַד הֵנָּה". כלומר, צאצאי אברהם יירשו את הארץ, אבל רק אחרי שהאמורי שחי בארץ יחטא במידה